

אף על פי ששנינו [יא א] שדם בתחילתו אין מועלין בו, היינו דוקא אחרי שחיטת הבהמה, כאשר הדם ראוי לכפרה, ונתמעט מדרשות הכתובים⁽⁴²⁴⁾. מה שאין כן, בדם בהמה בחייה, שהדם עדיין אינו ראוי לכפרה, מועלין בו. ועל כן דנה הגמרא.

גופא, למדנו לעיל, **אמר רב הונא אמר זעירא: המקיז דם לבהמת קדשים**⁽⁴²⁵⁾, **אסור בהנאה ומועלין**⁽⁴²⁶⁾ **בו**⁽⁴²⁷⁾.

ומתרינן: **אמרי! אין מדם ראייה, כי התם, בדם, נמי איכא מעילה מעיקרא**, בתחילתו משעת הקדשתו מועלין בו.

יב-ב דאמר רב הונא אמר זעירא⁽⁴²³⁾: **המקיז דם לבהמת קדשים, בחייה, אותו הדם אסור בהנאה ומועלין בו מן התורה, כמו שיבואר, וכיון שכן, יש עליו מעילה מדרבנן גם בסופו אחרי יציאתו לנחל קדרון.**

הגמרא שבדם יש מעילה מחיים, וכיון שכן, יש מעילה אחרי ירידתו לנחל קדרון [על הקושיא: וכי יש לך דבר שמעיקרא אין מועלין ולבסוף מועלין?], אכתי קשה, איך מועלין בדם קדשים קלים אחרי ירידתו לנחל קדרון, בשעה שמעולם אין בו מעילה אף לא בחיי הבהמה? ועיין שם, שסובר, שמכל מקום, יש איסור מעילה מדרבנן **בכל קדשים קלים**.

426. מפשטות לשון הגמרא משמע שהדיון הוא על **הדם**, ולא על עצם ההשתמשות בבהמה, ולא על הכחשת הבהמה. וכן הוכיחו השפת אמת והחזון איש [בכורות סימן כא אות ט] מקושית הגמרא לקמן מ"פרש", שאם נאמר שההנאה היא עצם ההשתמשות בבהמה, מה הקשה רב המנונא מפרש, הלא הפרש יצא מאיליו.

אלא, כתב החזון איש, שאמת היא, שגם על עצם ההשתמשות בבהמה, מעל. ומכל מקום, לא יצא הדם לחולין אחרי מעילת ההקזה, ועדיין יש בדם מעילה, כיון שבקדשי מזבח יש מועל אחר מועל.

אבל השפת אמת כתב שלא שייך לומר "יש מועל אחר מועל". ולדעתו, אם נהנה בעצם ההקזה יצא הדם לחולין, ושוב אין מועלין בו. ובאיזה סברא נחלקו? נחלקו, האם יש על הדם דין **קדשים שמתו**, או לא. ויבואר בהערה הבאה.

לא כל כך ברורה הגירסא, ועיין ברבינו גרשום ובשיטה מקובצת אות יא]: בשלמא, מה שאמרת שבקדשים שמתו גזרו בהם חכמים מעילה, ניחא, מפני שבתחילה היה להם מעילה מן התורה, אלא, קשה לי: תורין שלא הגיע זמנן, איך גזרו בהם חכמים מעילה, אחרי הגעת זמנן, הלא מתחילה לא היה בהם מעילה כלל? ומבואר הוכחת הגמרא מדם, כי גם בדם אין מעילה בתחילתו כלל, ובסופו גזרו בו חכמים מעילה.

ולסיכום: תורין שהוקדשו לפני זמנן, והגיע זמנן, לדעת התוס': מועלין בהם מן התורה, ולדעת המיוחס לרש"י: מדרבנן.

423. גירסת השיטה מקובצת.

424. ומבואר לעיל [יא ב]. ועיין בהערה 372.

425. טעם כפילות הלשון "אסור בהנאה ומועלין בו", כתב הצ"ח [ברכות לא ב], שמה שאמר "אסור בהנאה", היינו בבהמת קדשים קלים, שאין בהם מעילה, וממילא גם לא לדמיהם, ויש עליהם "איסור הנאה" מן התורה [כמבואר בהערה 54, 213]. ומה שאמר "מועלין בו", היינו בקדשי קדשים שיש בהם מעילה.

אבל השפת אמת מדייק מהסוגיא הקודמת, שמכל מקום, מועלין אף בדם קדשים קלים. כי אם נניח, שאין בהם מעילה מחיים, מה תירצה

דקא מקיימא, הבהמה מתקיימת בלא חלב, לא! אין מועלין בו, מאחר שאין החלב מגוף הבהמה.

על חילוק זה מקשה רב משרשיא.

מתיב רב משרשיא ממה ששנינו בברייתא: הזבל [גללי בהמה שנהפך לזבל] והפרש, גללי בהמת קדשים (429), שבחצר (430) הקדש, לא נהנין ולא מועלין, ודמיהן (431) יפלו ללשבה, כמו שיבואר.

וקשה: אמאי, למה לא מועלין, הלא הכי נמי, לא מקיים [מתקיים], הבהמה אינה

ומקשינן: מתיב רב המנונא ממה ששנינו במשנה הבאה: חלב המוקדשין, חלב שנחלב מבהמה נקבה הקדושה בקדושת קרבן, וביצי תורין, ביצים שהטילה תור שהוקדשה לקרבן, לא נהנין ולא מועלין, כמו שיבואר.

וקשה, מה שונה דם מחלב, (428) וכשם שחלב אין מועלין בו, כן דם, ולמה מועלין בו?

ומתריצין: אמר ליה: קיים הבדל בין חלב לדם, כי קאמרינן, במה אמרתי, רק לגבי דם, דהבהמה לא מתקיימת בלא דם, הילכך נחשב כגוף הבהמה, ומועלין בו. אבל חלב,

שם.

ולפי ביאור הנ"ל, מבואר היטב, כיון שדם זה סופו לצאת מידי מעילה בזריקת הדם, לפיכך, עדיין יש עליו קדושת הגוף, הילכך, אינו יוצא לחולין במעילת ההקזה. וכנראה, שהשפת אמת אינו סובר כן, לכן כתב [עיי' בהערה הקודמת] שאם הראשון מעל בעצם מעשה ההקזה, אין מועלין אחר כך בדם.

428. ולפי גירסת השיטה מקובצת בתוס', הקושיא היא: הרי דם וחלב הם כמו דבר אחד, דם נעקר ונעשה חלב [בכורות ו ב].

429. כן פירש השיטה מקובצת. אבל הרש"ש מפרש: זבל, הוא מה שכבר יצא, ופרש הוא הנמצא בפנים הבהמה אחרי השחיטה. וכן הוא בלשון התורה.

430. לא דוקא בחצר, אלא שדרכן להיות בחצר הקדש. המיוחס לרש"י.

431. גירסת השיטה מקובצת.

427. הקשה הקרן אורה, כיון שהדם אינו ראוי לכלום, למה מועלין בו, למה אין דינו כ"קדשים שמתו"?

וכן מקשה על שופר של עולה [עיי' לקמן הערה 436] שמועלין בו, הלא אינו ראוי להקרבה, ולמה אין דינו כקדשים שמתו? ותירץ, כיון שעיקר הבהמה ראוי להקרבה, לכן אין גם על הדם והשופר הנטפלים עמו דין קדשים שמתו. והקהלות יעקב [סימן יב] מביא כן בשם חכם אחד [והוא החזון איש כמו שיבואר].

ומחדש חידוש עצום: מאחר שהגענו לכך לומר שהם נטפלים אל העיקר, כמו כן, יצאו מידי מעילה בזריקת דם, כשם שכל הקדשים יוצאין מידי מעילה בזריקה. ועיקר זריקת דם הקרבן משפיעה הוצאה ממעילה על הנטפלין, כשם שעיקר הקרבן משפיע עליהם איסור מעילה. ועיי' שם שמוכיח כן מגמרא בכורות [כו ב] לגבי צמר.

וכן כתב החזון איש [בכורות סימן כא אות ט]. והוכחתו היא: דאם לא כן, למה מועלין בדם, הרי כבר יצא לחולין בעצם מעשה ההקזה, כמבואר לקמן [כ א] לגבי גזבר שנטל אבן, עיי' ו

מתקיימת בלא פרש, ובמה שונה מדם?

ומתוצינן: אמרי! מידי איריא? (432) וכי יש להשוות בין פרש לדם? ! התם, פרש, דמן עלמא קאתי לה, שבאה לה מן החוץ, כלומר, מאכילת מאכלי חולין, אזיל האי יוצא הפרש אתי אחרינא, ובא לה פרש אחר, הילכך: אינו ממש מגוף הבהמה,

לאפוקי, בניגוד לדם, דמגופה הוא, (433) ונברא עמה, והוא חלק מגופה, לפיכך מועלין בו (434).

הגמרא חוזרת לבאר את הברייתא.

קתני, שנינו: הזבל והפרש שבחצר לא נהנין ולא מועלין ודמיו ללשכה. וברייתא זו מסייעא ליה, היא סיוע, לרבי אלעזר.

דאמר רבי אלעזר: כל מקום שאמרו חכמים: "קדוש ואינו קדוש", כלומר, "לא נהנין ולא מועלין", יפלו דמיו ללשכה, כלומר (435), הגזברים חייבין ליטפל בכך, ולמוכרן, ויגיעו דמיהן לבדק הבית.

וכן אמרה הברייתא לגבי פרש וזבל: "לא נהנין ולא מועלין", ומי יהנה מהן, ומה ייעשה בהן, "ודמיהן יפלו ללשכה".

מתניתין:

המשנה ממשיכה בדין "לא נהנין ולא מועלין".

חלב, המוקדשין, שנחלב מבהמת קדשים, וכן ביצי תורין המוקדשין, לא נהנין (436), אסור להנות מהן, ולא מועלין, הואיל ואינם

432. גירסת השיטה מקובצת.

433. גירסת השיטה מקובצת.

434. לפי דברי הקרן אורה [הערה 427] מבואר תירוץ הגמרא כמין חומר. הדם הטפל אל הקרבן, אין דינו כקדשים שמתו, ואילו הפרש, דינו כקדשים שמתו.

435. זו היא מסקנת פירוש התוס'. ובתחילה רצו לפרש, שהנהנה ישלם את הקרן להקדש כפשטות לשון הגמרא, וכן הוא בפירוש ב. וכתבו שאי אפשר לפרש כן, לשיטתם [הערה 371, 403 ועוד] ש"לא נהנין ולא מועלין", היינו, פטור מתשלום הקרן, אלא איסור הנאה בלבד. ולא שייך לומר "כל מקום שאמרו וכולהו" והנהנה ישלם ללשכה.

ועוד, שאם כן, למה אמרו במספר מקומות "מועלין מדרבנן", הלא בודאי אין הכוונה

להבאת אשם מעילות מדרבנן, כי קיים עליו איסור הכנסת חולין לעזרה, ובודאי הכוונה לתשלום קרן בלבד, ומה הנפקא מינה בין "לא מועלין" ל"לא מועלין מדרבנן".

436. התוס' מוכיחים מכמה ראיות, שאיסור הנאה מחלב המוקדשן הוא איסור תורה. ראשית, מדרשת הגמרא [בכורות טו א] על מה שאמרה התורה [דברים יב] בפסולי המוקדשין "תזבח ואכלת בשר", ודרשינן: "תזבח" ולא גיזה "ואכלת" ולא חלב. הרי שאפילו קדשים שנפטלו ועומדים לפדייה, גם כן חלבם אסור. והתוס' מוכיחים, שהחלב עצמו אסור, ולא מעשה החליבה בלבד. כי החלב הרי נתמעט מ"ואכלת", מוכח שהוא איסור על החלב. ועוד, הגמרא בבכורות [ו ב] דנה בהיתר חלב אף בבהמת חולין. ואחת מראיות הגמרא היא: ממה שאסרה התורה, במיעוט מפורש, חלב פסולי המוקדשין, משמע שחלב חולין מותר. הרי שהגמרא הניחה,

ראויין למזבח⁽⁴³⁷⁾.

הקרבת עצמו, לא על חלבו וביציו⁽⁴³⁸⁾,

במה דברים אמורים, שאין מועלין — בקדשי מזבח, שהוקדשו להיקרב הוא עצמו, הילכך, אין דעתו של המקדיש אלא על

אבל בקדשי בדק הבית, אם הקדיש תרנגולת⁽⁴³⁹⁾ לבדק הבית, מועלין בה ובביצתה, וכן אם הקדיש חמורה⁽⁴⁴⁰⁾

כדבר הפשוט, שחלב פסולי המוקדשין אסור. ומכל מקום, אין בו מעילה, כמבואר בכמה מקומות, שאיסור הנאה ואיסור מעילה אינם חייבים להיות קשורים זה לזה. והתוס', מוכיחים כן ממה שאמרה הגמרא [ראש השנה כח א], שהשומע קול שופר של שלמים לא יצא ידי חובתו, משום שהשופר אסור בהנאה. אף על פי שאין מועלים בו, כיון שהוא של קדשים קלים. והתוס' מאריכים בכך בדף יג א.

אבל התוס' והרשב"א והריטב"א בחולין [קלח ב] סוברים שהאיסור הוא רק מדרבנן. ובמשנה הבאה מדייק התוס' יום טוב מדברי הרמב"ם בפירוש המשנה, שסובר שהוא איסור דרבנן.

החזון איש [בכורות סימן יח אות יז] טוען, שמה שכתבו התוס' שחלב אסור מן התורה, אין פירושו שהוא אסור כקדשי הגוף עצמם, ואם הם של חטאת, הרי הם כחטאת, ושל שלמים כשלמים, אלא הוי ענין מחדש [כלומר, איסור עצמי]. והטעם, מפני שמן הדין אין בקדושי קדושת מזבח ענין של דמים, אלא ענין של הקרבה בלבד.

והוכחתו היא על פי דברי התוס' [ד"ה ודמיון] שכתבו שם במפורש [ועייין בשו"ת משיב דבר חלק ב סימן נ"ח] שדמי חלב המוקדשין יפלו ללשכה, כיון שגם עליו נאמר "לא נהנין ולא מועלין". ואם תמצי לומר שיש עליו קדושת הקרבן שממנו בא, למה יפלו דמיו ללשכה, ולמה לא יפלו דמי חטאת לחטאת ודמי שלמים לשלמים, כמבואר לעיל [ט ב]. כלומר, לדעת החזון איש, לא חלה

עליו קדושת קרבן כלל. ומוסיף, מה שאמרו

התוס' [ד"ה במה] "לא היה דעתו להקדיש דבר שאין ראוי למזבח כגון חלב המוקדשין וביצי תורין", אין הלשון מדוייק, מפני שאין הדבר תלוי בדעת המקדיש, אלא כנ"ל. שלא חלה עליו קדושת דמים כלל.

והחפץ חיים בספרו ליקוטי הלכות, אכן מדייק לשון התוס' "לא היה בדעתו", וכתב, שאם כן, אין איסור הנאה מן התורה, הואיל ולא היה בדעתו להקדישו, ואסור באיסור דרבנן גרידא. ועייין בשו"ת אבני נזר [סימן שלא].

437. כן כתבו התוס'. ובסוגיא הקודמת מבואר החילוק בין חלב לדם.

438. תוס' ד"ה במה.

439. לקמן במשנה הבאה, נחלקו חכמים ורבי יוסי בגידולי קדשי בדק הבית, אם מועלין בהם. וכתב התוס' יום טוב, שמשנתנו היא כדעת רבי יוסי הסובר שמועלין בגידולי הקדש.

אבל הגר"א [בהגהותיו למשנה] והרש"ש [יג א] מבארים, שאין ענין זה לזה. שם מדובר בגידולין הבאין לאחר הקדשו, כגון: המקדיש אילן, ואחר כך נתמלא פירות, ועל כך נחלקו תנאים. אבל משנתנו מדברת שהקדיש את התרנגולת כשהיא טעונה ביצים והחמורה כשהיא מלאה, הילכך לכל הדעות מועלין בהם. ומוסיף הגר"א שגם ברישא בקדשי מזבח מדובר באופן זה, והמשנה באה לחדש, שאף על פי כן, אין מועלין בחלב וביצים. וכבר קדמם הראב"ד בפירושו לתורת כהנים מובא בספר כנסת הראשונים.

אבל, כתבו האחרונים [ועייין חזון יחזקאל א

מועלין בה ובחלבה, הואיל וראוי להימכר ולהביא הדמים לבדק הבית.

גמרא:

המשנה חילקה בין קדשי קדושת מזבח לקדשי קדושת דמים.

הגמרא דנה "בקדשי מזבח כי אקדשה קדושת דמים", כלומר, כגון: שהקדיש בהמה, קדושת דמים לצורך מזבח, לימכר ולקנות מדמיו צרכי מזבח.

ולכאורה, משמע מלשון המשנה (441): "במה דברים אמורים בקדשי מזבח", שאפילו כאשר הקדיש קדושת דמים לצורך מזבח, אין מועלין בהן, וקדושתם כדין קדושת מזבח. ועל כך תמזה הגמרא:

אלא, וכי נאמר: גבי מזבח, כי אקדשה קדושת דמים, לא אית ליה מעילה? ולמה יש עליו קדושת מזבח, הלא הוא עצמו אינו

קרב?

ומתריצין: אמר רב פפא: הסורי מחסרא, המשנה חסרה, והכי קתני, וכך נשנית: במה דברים אמורים, שאין מועלים, כשהקדיש, בהמה או תורין, קדושת הגוף לגבי מזבח, והוא עצמו ייקרב על גבי המזבח,

אבל, אם הקדישו, לבהמה או לתורין, קדושת דמים לגבי מזבח, הואיל ואין עליו אלא קדושת דמים, נעשה כמי שהקדישו לבדק הבית, לצורכי תיקון החומות והעזרות וכלי המקדש.

ובקדושת דמים, מועלין, כמו שאמרה המשנה בהמשך: הקדיש תרנגולת, מועלין בה ובביצתה, חמורה, מועלין בה ובחלבה.

מתניתין:

משנה זו הובאה במסכת בבא בתרא [עט א], ומתפרשת כאן על פי התוס' כאן, ועל פי

[לעיל הערה 436] בשם החזון איש, שדברי התוס' הם לאו בדוקא.

440. פירש רש"י במסכת תמורה [לא ב], שהתנא מדייק בלשונו "תרנגולין", מפני שאין דרך להקדיש "תורין" לבדק הבית, כיון שהם ראויין למזבח. וכן נקט "חמורה", שאף על פי שהיא בהמה טמאה, חלה עליה קדושת בדק הבית.

441. תוספת ביאור: ממה ששנתה המשנה בסיפא "קדשי בדק הבית, מועלין", יש לדייק, שרק בבדק הבית מועלים, ואילו בקדושת דמים לגבי מזבח, אין מועלין. פירוש ב.

[ט] שהתוס' במסכת תמורה [לא ב] אינם סוברים כך. ועוד מדברי השיטה מקובצת בדברי התוס' [לעיל הערה 428] שהוזהר אמינא בקושיית רב המנונא, היא, משום דדם נעכר ונעשה חלב, לא משמע כן. כיון שאם היה מדובר בחלב שעתה נמצא בגוף הבהמה, ומקדישו עם הבהמה, למה הוצרך לומר מפני שדם נעכר ונעשה חלב, הרי החלב עצמו הוקדש?

וכן יש לדון לפי דברי התוס' [ד"ה במה] "לא היה בדעתו וכולהו", משמע שמדובר בחלב שעכשיו נמצא בגוף הבהמה. הואיל ובחלב זה שייך לדון אם היה בדעתו או לא היה בדעתו. אבל אם תמצי לומר, שמדובר בחלב הבא לאחר מכן, אף אם היה בדעתו להקדישו, מה בכך, הלא הוי דבר שלא בא לעולם? וכבר הובא

פירוש הרשב"ם שם.

כל דבר, שאדם הקדיש, הראוי למזבח

כל שאינו ראוי לא למזבח ולא לבדק הבית, כגון: חלב גבינה מוריים אשפה עשבים וכדומה, ודינם לימכר, ומדמיהן יקנו צרכי מזבח או צרכי בדק הבית, כפי שהקדיש המקדיש, מועלין בו (444). כמו שיבואר (445).

כיצד?

הקדיש בור מלא מים, והמים ראויים לבדק הבית ולא למזבח (446), אשפה מלאה (447)

ג-א וְלֹא לְבִדֵּק הַבַּיִת, כגון: שור וכבש ועז תמימים, שאסור להקדישן לבדק הבית (442), וכן תורים ובני יונה סולת ולבונה ויין ושמן. וכל אלו אינן ראויין לשקען בבגין. או, כל הראוי לבדק הבית ולא למזבח, כגון: זהב וכסף ואבנים יקרות, וכדומה. או, אפילו (443),

שם עט ב שהוא מחלוקת תנאים], לגבי הקדש הכל מוקדש.

445. הר"ן שם כתב פירוש אחר: כל הראוי למזבח ולא לבדק הבית, והקדישם לבדק הבית, וכן נמי דברים הראויים לבדק הבית, והקדישן למזבח, או שהקדיש למזבח ולבדק הבית דברים שאינם ראויים להם, אף על פי שהקדיש דבר שאינו ראוי, מועלים בהם ובמה שבתוכן.

וכתב שלמד כן מפירוש הרמב"ם. וזה לשון הרמב"ם [פרק ה מהלכות מעילה הלכה א]: אחד המקדיש לבדק הבית דבר הראוי לחזק הבדק, כגון: אבן או קורה. או, המקדיש לבדק הבית דבר הראוי למזבח, כגון: כבשים ותורים. או, המקדיש למזבח דבר הראוי לבדק הבית, כגון: אבן וקורה. או, המקדיש לזה ולזה דברים שאינן ראויין לא לזה ולא לזה, כגון: המקדיש תרנגולין וחומץ וציר או קרקע, אפילו הקדיש אשפה מלאה זבל או עפר או אפר, מועלין בכולן משעה שהוקדשו עד שיפדו דברים הראויין להפדות.

446. לבדק הבית ראויים, לגבל בהם את הטיט, לצורך חיזוק בדק הבית.

ואינם ראויים למזבח, כי את הקרב והכרעים רחצו באמת המים שבעזרה. רשב"ם ותוס'. וכתב התפארת ישראל, שלא הוצרכו לומר כן, כי אף אם הם ראויים להדחת קרבנות, וכי בשל כך יחשבו כקדשי מזבח?!

442. מפני שאסור להקדיש תמימין לבדק הבית, ואם הקדישן, אינם יוצאין מידי מזבח [תמורה לג א].

כן כתבו הראשונים.

והילכך, כתב הר"י מיגאש, לא שנה התנא חלוקה רביעית: "כל הראוי למזבח ולבדק הבית", מפני שמה שראוי למזבח, הרי הוא למזבח.

443. כתב הרשב"ם [שם]: המשנה נשנתה כפי סדר חשיבותם. קדשי מזבח חשובים מקדשי בדק הבית, וקדשי בדק הבית חשובים מקדשי דמים, הילכך, שונה בדרך "לא זו אף זו", לא רק אלו החמורים, מועלין בהן ובמה שבתוכן, אלא אפילו הקלין.

444. גירסת המשנה.

והגירסא בכבא בתרא שם: מועלין בהן ובמה שבתוכן. וכתב שם הרשב"ם, שמדובר שלא הזכיר במפורש שמקדיש את המים שבבור, ובכל זאת, נתקדשו המים, הואיל והבור היה מלא בשעת ההקדש.

ומשמע מדבריו, שזהו חידוש המשנה.

והרשב"ם פירש כן, כי כן משמע שם בסוגיא, שהגמרא הביאה משנה זו בקשר למשנה היא [עז ב] "המוכר את החמור מכר סיח... מכר בור מכר מימיה". וכתב שם המאירי, ואף על פי שלענין מכר, מכר את הבור לא מכר מימיו [עייין